

ÇOCUĞUN EĞİTİMİNDE AİLENİN ÖNEMİ¹

Prof.Dr. Mehmet Zeki AYDIN²

Aile, kan veya akrabalık bağıyla birbirine bağlı olan, aralarında toplumca belirlenmiş hak ve ödevlere sahip bireylerin oluşturduğu bir kurum, ortak değerleri olan bir gruptur. Genel anlamda aynı soya mensup veya birbirlerine evlilik bağı ile bağlı bulunan kişilerin tümüdür. Daha dar anlamda bir erkek ile kadın ve varsa çocuklarından oluşan toplumun en küçük birimi ve kurumudur.

Aile toplumun temelidir. Aile, içinde yaşanılan toplumda, devlete kadar uzanan kurumlar zinciri içinde, diğer kurumların güçlü ve sağlıklı olmasını sağlayan en önemli birimdir. İnsanoğlu kendi neslini mükemmel bir şekilde ancak evlilik yolu ile koruyabilir. Ailenin en önemli işlevi, insan neslinin devamı için çocuk meydana getirip yetiştirmektir.

Çocuğun ahlâk eğitiminde en önemli kurum ailedir. Aile, ahlâkî duyguların uyandırılması, uygulanması ve ahlâkî bilgilerin kazandırılması yoluyla ahlâk eğitimi görevini yerine getirir. Aile bu görevlerini gayri resmî bir ortamda yerine getirir. Eğitimin mekânı her yerdir (okul, aile, toplum), fakat bütün eğitimin temeli ailededir.

Gazali'ye göre bilgi, beceri ve kişilik kazanmada çevrenin rolü büyüktür. Çocuk önce farkında olmadan taklit eder, zamanla bu davranışlar alışkanlık haline gelir; böylece bilgi dağarcığı ve kişiliği oluşur. Gazali, "İnsan bulunduğu kabın şeklini alan sıvı gibidir." benzetmesiyle kişiliğin oluşmasında çevrenin önemine dikkat çeker.

Çocuk, sosyal hayata uyum sağlayacak davranışları küçük yaşlarda öğrenir ve öğrenmeler kolay sökülüp atılamayacak kadar derin bir şekilde yerleşir. Günlük hayatta "huy" dediğimiz karakter vasıflarının pek çoğunun temeli çocuklukta aile vasıtasıyla atılır. Çocuk sadece insanlarla değil, eşya ile olan ilişkilerinin esasını da burada öğrenir. Cömertlik, cimrilik, temizlik, düzenlilik, dağınıklık, çekingenlik ve sosyallik gibi alışkanlıkların kazanılması hep çocuklukta eğitime bağlıdır.

Kişilik Gelişmesinin Temeli

Eğitimciler, çocukların gelecekte uyumlu ve başarılı olabilmeleri için en sağlıklı eğitim yollarının geliştirilmesi çabası içerisindeyler. Her ne kadar kişilik gelişiminin insanın hayatı

¹ Bu yazı, "Çocuğun Eğitiminde Ailenin Önemi", **Somuncu Baba**, Malatya, Ekim 2014, sayı:168, ss.48-51'de yayımlanmıştır.

² www.mehmetzekiaydin.com Email:mehmetzekiaydin@gmail.com

boyunca süregeldiğini kabul etsek de kişilik gelişmesi ve yapılanmasında temelin çocukluk döneminde atıldığı gerçeği geçerliliğini korumaktadır.

Sosyal uyum üzerine yapılan çalışmalar, ailenin çocuk üzerindeki ilk etkilerinin son derece önemli olduğunu göstermiştir. Anne babanın ve ailenin diğer bireylerinin çocukla olan etkileşimi, çocuğun aile içindeki yerini belirlemektedir. Çocuğa yöneltilen davranış ve ona karşı takınılan tavır, ilk yaşantıların örülmesinde büyük önem taşımaktadır. Okul öncesi dönemde çocuk, sosyal birey olmayı öğrenirken aynı zamanda özdeşim yapacağı bir modele ihtiyaç duyar. Kişilik oluşumu için gerekli olan özdeşim, büyük ihtimalle aile içindeki yakın bir üye ile gerçekleşmektedir. Genellikle özdeşim nesnesi anne baba olmaktadır; fakat ağabey, teyze, hala, dayı ya da amca gibi aile içinden bir erişkin de özdeşim nesnesi olabilir. Bu üyelerin bozuk bir kişilik yapısına sahip olması halinde, olumsuz davranış örneğinin çocuğa yansıma ihtimali artmaktadır.

Eğitimin en iyi gerçekleştirileceği yer ailedir. İnsanlar, temel değerlerini yeni nesillere aile aracılığı ile aktarır. Birey, ilk dinî ve ahlâkî bilgi ve tutumları ailesinden öğrenir. Çocuğun eğitimi her şeyden önce temel ruhî ihtiyaçlarının karşılanmasına bağlıdır. Bunlar sevgi, disiplin ve özgürlüktür. Bu üç ihtiyaç, birbiriyle sıkı sıkıya bağlantılıdır ve birlikte karşılanır. Bebeklikte sevgi ihtiyacı yoğundur, ileri yaşlarda ise sevgi ihtiyacının yanında özgürlüğü sağlama ve disiplin verme gereği de ortaya çıkar. Çocuk için ailenin önemi, sadece onun maddî ihtiyaçlarını karşılamaktan kaynaklanmamaktadır. Çocuğun maddî ihtiyaçları şu veya bu şekilde karşılanabilir. Ancak aile içinde sağlanan sevgi ve güven ortamını başka yerlerde sağlamak oldukça zordur. Çocuk için özellikle anne sevgisi çok önemlidir. Anne sevgisinden mahrum kalan çocuk, diğer ihtiyaçları giderilse bile, dokunma ve sevme ihtiyacı doyurulmadığı için, psikolojik açıdan tutarsız davranışlar gösterebilir. Yetiştirme yurtlarında yapılan araştırmalar bu durumu açıkça göstermektedir. Çocuk sevgiyi ailede öğrenmektedir. Nitekim Sovyetler Birliği'nde Stalin döneminde aileyi ortadan kaldırma girişimleri istenilen sonuçlar doğurmamış, tekrar ailenin güçlendirilmesine dönmüştür.

Aile İçi İletişime Etkileyen Faktörler

Çocukta kişiliğin gelişmesinde, objelere oranla, kişilerin daha çok etkisi vardır. Özellikle çocuğun, aile üyeleriyle, anne babası veya kardeşleriyle sıkı ve sürekli teması, değerlerinin oluşumunda önemli bir rol oynamaktadır. Etkisi en derin ve en kalıcı izlenimler, hayatın ilk beş yılında aile hayatında yaşanan ilk izlenimlerdir. Bu nedenle, kültür edinme süreci evde başlamalı ve ailenin hâkim işlevi, eğitim olmalıdır. Aile, yaşayan bir organizmadır, tüm organizmalarda olduğu gibi aile içindeki bireylerden birinin sorunu tüm aileyi olumsuz etkiler. Anne ve babanın kişilik yapıları, çocuk yetiştirme tutumları, çocuğa yaklaşım tarzları

çocuğu birinci planda etkiler. Ayrıca anne ve babanın yaşı, sağlık durumları, birbirlerine sevgi, saygı ve güvenleri, çocuğun cinsiyeti, doğuş sırası vb. etkenler de aile içi iletişimi ve dolayısıyla çocuğu etkileyen etmenlerdendir. Çocuklar ebeveynler arasındaki iletişim şeklini ve davranışlarını gözlemleyerek taklit eder ve içselleştirir.

Türkiye'de tüm sorunlarına rağmen, aile kurumunun çok güçlü olduğu söylenebilir. Yapılan bir araştırma, bekârların da evliler gibi büyük çoğunlukla aile kurumunu benimsediğini ve sahiplendiğini, fakat evlilere göre evliliği sahiplenme düzeylerinin anlamlı düzeyde düşük olduğunu göstermiştir. Bunun çeşitli nedenleri olabilir. Ancak bu durum, genç kesime aile konusunda bilgilendirici ve bilinçlendirici çalışmaların yapılması gereğini ortaya koymaktadır. Ailenin önemi, insanın hayatının ve eğitiminin dayandığı temel kurum oluşundan ileri gelmektedir. Birey ve toplum arasındaki olumlu ilişkiler aile aracılığıyla kurulabildiğinden, aile temel toplumsal bir kurumdur. Toplumlar, temel değerlerini aile aracılığı ile yeni kuşaklara aktarırlar. İçinde bulunduğumuz kültürel atmosfer bize, kişiliğimizin gelişmesi, ahlâkî karakterimizin olgunlaşması imkânını sağlar.

Her ailenin, çocuğun eğitimiyle ilgili mutlaka doğru bilgilere sahip olması gerekir. Bu husus hiçbir şekilde ihmal edilmemelidir. Anne babaların çoğu, ebeveynlerinin kendilerini yetiştirme tarzından şikâyet ederken kendi çocuklarını nasıl yetiştirmek istedikleri konusunda ya fazla fikirleri yoktur ya da bu konuda düşünmeye vakit bulamazlar. Hayatlarını devam ettiren ebeveynliğin kendiliğinden olacağını zannederler. Bu "pasif ebeveynlik tutumu" içine düşme hatası herkesin başına gelebilir. Ebeveynlik sadece olunan bir şey değil, yapılması gereken bir görevdir. Anne baba olmak, boş zaman olduğunda yapılan basit bir iş olarak değil, aktif bir öncelik olarak seçilmelidir. Herkes iyi bir anne baba olabilir. Bu sadece ebeveynlik yapmaya hayatta öncelik vermeyi istemekle sağlanabilir. Çocukların, hayatı, anne babalarıyla birlikte aktif bir şekilde yaşayarak öğrenmeye, tanımaya ihtiyaçları vardır ve onlardan ayrı olarak, pasif bir şekilde bu, mümkün değildir. Yasalar da çocukların yetiştirilmesi görevini aileye vermiştir.

Çocuğun bedensel, ruhsal ve sosyal gelişimi sevgi dolu sıcak bir ortamda yetişmesine bağlıdır. Böyle bir ortamı sağlayan ilk ve temel topluluk kuşkusuz ailedir. Herkes, ailesinin bedensel özellikleri gibi, düşüncelerini, inançlarını, tutumlarını da taşır. Çünkü bütün bunları çoğu zaman bilinçsizce, ailenin hayatından, uygulamalarından alır.

Toplum İçinde Sosyalleşme

Ailenin yani anne babanın çocuğunun eğitiminde bazı görevleri vardır. Bu görevlerinin başında çocuğun maddî ihtiyaçlarının karşılanmasından sonra onun sosyalleşmesi gelmektedir. Sosyalleşme, toplum içinde yaşayabilmek demektir. Bunun için toplumun kuralları

bilinmelidir. Toplumda insanlar arasındaki ilişkileri düzenleyen hukukî düzenlemelerin yanında ahlaki kurallar önemli bir yer tutar. O halde aile, çocuğuna ahlâki kuralları öğretmelidir.

Okullar, eğitim için çok önemli, vazgeçilmez ve yeri doldurulamaz kurumlar durumundadırlar. Okulları örgün eğitim kurumları olarak nitelendirir, onları yaygın eğitimden ayırırız. Bu ayırımı, aslında okulu daha yakından tanımak ve onunla özel olarak meşgul olmak kolaylığı sebebiyledir. Okullar kadar yaygın öğretim hizmeti yapan kurum var mıdır acaba? Okullar, özellikle ilköğretim okulları vatandaşın ayağına kadar gitmekte, zorunlu oluşu sayesinde de yetişmekte olan yeni nesle, ortak değerleri kazandırmaktadır. Ailelerin bir kısmı çocuklarının okula gitmesi ile onlarla birlikte okulun verdiklerinden etkilenmekte, yararlanmaktadırlar.

Her ümidi örgün eğitim kurumlarına, okullara bağlamak doğru bir düşünce değildir. Okul bilgi verir. Bilginin davranış haline dönüşmesi, bilgili kişinin iyi ahlâklı, karakterli kişi olması, o bilgilerin duygularla bütünleşmesine bağlıdır. Duygular ise, okul çağından çok önce insanda vardır ve belli yönlerde şekil almaya başlamışlardır. Eğitim için okul çağını beklemek, okulun başarısını tehlikeye atmak demektir. Eğer okul öncesinde duygular geliştirilmemiş ve doğru yönlendirilmesine çalışılmamışsa, okulun verdiği bilgiler büyük çapta eğreti kalacak, çocuk onları ezberleyecek, fakat kendisine mal edemeyecektir. İyiyi-kötüyü, doğruyu-yanlış, güzeli-çirkini teorik olarak öğrenip kuralları, kanunları ezberlediği halde, yalan söylemeyi, rüşvet almayı, çalmayı, kişisel çıkarını her şeyden üstün tutmayı, başkalarını bertaraf etmek için onlara iftiralar atmayı, ayıplarını araştırarak, hilelerle onlara zarar vermeyi sürdüren, hatta bunları başarı sayan kimselerin varlığı, onların öğrendiklerini benimseyememiş olmalarındandır.